

ՄԻԶԱՋՎԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

«ՀԱՅՈՑ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՆՑՅԱԾ, ՆԵՐԿԱՆ ՈՒ ԱՊԱԳԱՆ»

Արցախի Երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորում» (ԱԵԳՍՄ) ԿՎ նախաձեռնությամբ և ՀՅ սպորտի և Երիտասարդության հարցերի նախարարության, «Վալեքս գարդեն հոթել» և «Չանգեզուրի պղնձամոլիքրենային կոմքինատ» ՓԲԸ-ների աջակցությամբ «Վալեքս գարդեն հոթել»-ի նիստերի դահլիճում սեպտեմբերի 14-ին անցկացվեց միջազգային Երիտասարդական 3-րդ գիտաժողովը «Դայոց պետականության անցյալը, ներկան ու ապագան» խորագույն՝ նվիրված Դայաստանի 1-ին Դանրապետության 100 և Արցախյան շարժման 30-ամյակներին: Գիտաժողովի համակազմակերպիչներն էին Երևանի պետական և Ստեփանակերտի Մեսրոպ Մաշտոց համալսարանները: Այն բացեց գիտաժողովի կազմկոմիտեի և ԱԵԳՍՄ իհմնադիր նախագահ Ավետիք Ջարությունյանը: Դայոց այս տարվա կարևորագույն երկու տոների շարքում նա նշեց նաև Էրեբունի-Երևանի հիմնադրման 2800 և Զայկ նահապետի թելի դեմ տարած հաղթանակի 4510-ամյակները: Ըստ նրա՝ գիտաժողովը նպատակ ունի գիտականորեն վերլուծել ու ներկայացնել հայոց պետականության հատկապես վերջին 100-ամյակի հիմնախմբիները, ծեղբերումներն ու անելիքները, որոնք կնպաստեն նրա պետականության պահպանմանը, զարգացման ու հզորացմանը, ինչպես նաև Արցախի Երիտասարդ գիտական ներուժի բացահայտման ու միավորմանը:

Գիտաժողովին մասնակցելու հայտ է Երևանի 105 գիտնականներ ու տարրեր ոլորտների մասնագետներ, այդ թվում՝ զարգացման և պահպանի մասին գործառությունների մասնակիցներ, այս է՝ ոչ միայն Հայաստանում, այլև միջազգայինորեն հանրայնացնել վերջին 100-ամյակում ՀՀ՝ որպես ամկախ և անսասան պետականություն ունեցող Երևանի ծեռօքերումները:

որ՝ այդ համատեքստում ներառելու
նաև Արցախի Հանրապետության
անկախության նվաճման ճանա
պարին հաղթահարված դժվարու
թյուններո»:

Արցախի իշխանությունների անունից գիտաժողովի մասնակիցներին ողջունեց ԱՅ կրթության, գիտության և սպորտի նախարար Նարինե Աղաբայյանը, որի խսորով՝ գիտաժողովն առիթ է, որ աշխարհի տարրեր երկրներից հավաքված գիտնականները կարողանան նտքեր փոխանակել, կառուցողական քննարկումներ ծավալել ոչ միայն ներհայկական, այլև աշխարհաքաղաքական խնդիրների շուրջ: Ն. Աղաբայյանը հատկանշեց, Քայաստանի 1-ին Հանրապետության 100 և Դարձարաց յան շամբան 30-ամյակ-

կազմի և ուսանողության անունից ուղերձ է հելել գիտաժողովի մասնակիցներին, որը ներկայացրեց բոլի դասախոս Գրիգոր Բալասանյանը:

Կյանքութիւնը ասցագութ զիցահանում ԵՊՀ ռեկտորն արժևորեց մեկ այլ տեսանկյունից՝ ցույց տալու, որ մեր հայրենիքի այս չքնաղ հատվածի օրակարգը ոչ միայն ռազմական ու վերականգնողական բնույթի հարցերով է լցված, այլ որ նաև միջոցառումների շնորհիվ Արցախը կենսունակ գաղափարների մշակման ու զարգացման դարբնոց է դառնալու: Դրանք գաղափարներ են, որոնց մի մասը կոչված է լինելու նպաստել հայ ժողովրդի պետականության ամրապնդմանը, հանրության բարեկեցության բարձրացմանը, մարդու և քաղաքացու իրավունքների պաշտպանությանը: «Այսքան շնորհաշատ երիտասարդների մեկտեղումը նաև կարևոր վերտառություն ունեցող գիտաժողովում շատ բանի մասին է խոսւմ: Նախ ի ցույց է դրվում, որ հայ հետազոտող երիտասարդության գերակայությունը հայոց ինքնիշխան պետականությունն է: 2-րդ՝ գիտաժողովի արտասահմանցի մասնակիցների ներկայությունը հիրավի ազգահանատելի աջակցություն է վերոնշյալ գերակայության հարցում: 3-րդ՝ որ երկու պետության մեջ պարփակված մեր մեկ միասնական երկիրը շատ խնդիրներ ունի, որոնց լուծման բանալին ստեղծագործող, մտածող, գիտակից երիտասարդների ձեռքում է», - ասվում է ուղերձում:

Գիտաժողովի լիազումար նիստում գեկուցումներով հանդիս եկան պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ԱՆ Ած փոխնախագահ Վահրամ Բալյայանը, դրկտորներ Օստոն Լույսերի համբառ՝ Համբուրգի համալսարանից, Սարեկ Ժեյնոն՝ Լեհաստանից, տնտեսագիտության դրկտորներ Յայկ Սարգսյանը, Աշոտ Մարկոսյանը, դոցենտ, ՀՅ ԿՐ նախակին նախագահ Բագրատ Ասարյանը (ԵՊՀ):

Ասատրյանը (ԵՊՀ):
Լիազումար նիստից հետո գիտա-
ժողովն աշխատանքները շարունա-
կեց իրավագիտության, քաղաքա-
գիտության, պատմության, տնտե-
սագիտության ու լրագրության,

գրականագիտության, նաև կավարժության և հոգեբանության բաժանմունքներում:

Գիտաժողովի լիազումար նիստին ներկա էր ԱՐ պետական նախարար Գրիգորի Մարտիրոսյանը:

Անդրին Նվիրված գիտաժողովը ՀՀ և
ԱՀ անկախության տոների միջա-
կայքում անցկացնելու ընդգծում է,
որ հայ ժողովորի՝ մեկ դար առաջ
սկիզբ առաջ պայքարի նպատակը
եղել է հայոց աետականության
վերատեղադրումը, և այն պսակվել է
հաղբանակով՝ հայկական երկու
պետությունների հռչակմաբը։ Ծեշ-
տելով, որ ազգային-ազատագրա-
կան պայքարը միշտ ուղեկցել է հայ
ժողովորին իր հազարամյա պատ-
մության ընթացքում, որը տարբեր
դրսւուրումներ է ունեցել ժամանակի
մեջ, նշեց, որ այս գիտաժողովը լավ
առիթ է՝ հայացք նետելու մեկ դար
առաջ տեղի ունեցած իրադարձու-
թյուններին և գիտականորեն գնա-
հատելու պատմական իրողություն-
ները։ «Դրանք ոչ միայն ներքաղա-
քական նշանակություն ունեն, այլև
գլոբալ՝ աշխարհաքաղաքական։
Արցախյան շարժումը, որը մեր ազ-
գային-ազատագրական պայքարի

ցումն է: Կարևորագոյն այդ առաքելությունը պատվիրակված է Նոր սերնդին, որը պետք է ստանձնի պատասխանատվություն ոչ միայն անկատ տանգորածական պահպանման, հայոց պետության տեղի ու դերի հստակ կեցման, այլև երկրի շենացման և սոցիալ-տնտեսական զարգացման նվաճումների գնահատման համար», - նշեց նախարարը՝ իր ելույթը ավարտելով գիտաժողովի բոլոր կազմակերպիչներին ու աջակիցներին ուղղված շնորհակալության խոսքով:

ՔԱՂԱՔԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԻՐԱԿԱՆԱՅՆՈՂՆԵՐԸ ՊԵՏՔ Է ՀԱՂՈՐԴԱԿԻՇ ԼԻՆԵ ԳԻՏԱԿԱՆ ՄԱՍԿՈՒՄՆԵՐԻ ՁԵՐՁԵՐՈՒՄՆԵՐԻՆ

«Հայոց պետականության անցյալը, ներկան ու ապագան» խորագրով 3-րդ միջազգային Երիտասարդական գիտաժողովն իր հերթական գիտական արդյունքները գրանցեց Արցախի Երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միության (ԱԵԳՍՍ) ամփոփագրում։ Կազմակերպության հիմնադիր և գիտաժողովի կազմկոմիտեի նախագահ Ավետիք Դարուբյանի գնահատման՝ այն գրացուցիչ էր։ Եթե գիտաժողովի անկացման առաջին տարում ներկայացվել էր 76 գեկուցում, ապա այս տարի դրանց թիվը 105 էր։ Գիտաժողովի մասնակիցների թիվը վկայում է, որ աշխարհի տարբեր երկրների գիտնակությունը և մասնագետները հետաքրքիւթան մասին աշխատանքը առաջարկվում է

«Հայաստանի քաղաքական փոփոխու-

թյունների արդի ուղղությունները» թե-
մայով գեկուցումով հանդես եկած Լե-
հաստանից քաղաքագիտության դոկ-
տոր Մարեկ Ժեյմոնը լրագրողներին
տված ճեպագրույցուն ասաց. «Հայաս-
տանի բարելավված վիճակն իր ազդե-
ցությունը կունենա Արցախի ճանաչ-
ման հարցում: Այցելություններն Ար-
ցախ մարդկանց հնարավորություն են
տալիս տեսնելու այս երկիրը և հակա-
մարտության խնդրին նայելու այլ տե-
սակետից: Եթե նախկինում ես քաղա-
քագետ ընկերներին հետ քննարկում էի
տարածաշրջանային քաղաքական
հարցերը, նրանցից ոչ որի չին հե-
տաքրքրում Արցախը և Հայաստանը:
Ո իմա շատ մարդկի են հետաքրքրվում
յաստանում տիրող իրավիճակով: Ես տես-

ԳԻՏԱԾՈՂՈՎ

ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՎ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ԴՐՍԵՎՈՐՈՒՄՆԵՐՆ ԱՐԵՎԱԿՈՒՄ

«Հայոց պետականության անցյալը, ներկան և ապագան իմ խորին համոզմանը վճռվում է Արցախուն, և արցախյան հիմնահարցի կարգավորումն անկյունաքարն է լինելու մեր պետականության ապագա զարգացման», - ասաց նա: Բանախոսը մեկ այլ առումով էլ կարևորեց գիտաժողովը. այն բացառիկ հարթակ է գոնե քաղաքագիտության բաժանունքի նակարդակով տեսնելու հայկական քաղաքագիտական դպրոցների ներկայացումը, որտեղ «արդեն ունենք քաղաքագիտական հայեցակարգային նորերի բախում քննարկված հարցերի շրջանակներում»:

Կազմակերպչական առումով նրա ցանկությունն էր, որ հաջորդ տարի նմանատիպ համաժողովին մինչև վերջ մասնակցեն և գիտնականների խոսքը լսեն քաղաքական որոշում կայացնողները. «Մենք ինչքան էլ գիտականորեն խոսենք, գործնական քաղաքականություն

իրականացնողները
պետք է ուղղակի հա-
ղորդակից լինեն նաև
գիտական մշակում-
ների ծեռքբերումնե-
րին: Կարծուն եմ՝ սա
որպես ապագայի
տեսլական կունե-
նանք, և հաջորդ տա-
րի մեր կողքին կլինեն
քաղաքական գոր-
ծիներ, որոշումներո

ընդունողմեր ՀՀ-ից և ԱՅՀ-ից: Նրանք բավկանաչափ մեթոդմեր կրա-
ղեն»: Զշգանցվեց նաև մեկ այլ հանգամանք՝ նման միջոցառումների
ամենամեծ գրավականը մարդկային շփումներն են: «Մարդկային այն
շփումները, կապերն ու ծանոթությունները, որ մենք այս օրերին հաս-
տատեցինք, աննոռանալի են. դրանք են իրական հարստությունը,
որովհետև 21-րդ դարի տեխնոլոգիական հագեցվածության դարաշր-
ջանում մարդկային շփումները եղել են և կամ ամենամեծ ձեռքբե-
րումները», - այս կարծիքին է քաղաքագետը:

Պատմության բաժանմունքը ղեկավարած պատմագիտության դոկտոր Արման Եղիազարյանի գնահատմամբ՝ այս երիտասարդ գիտնականների վրա կարելի է հոկյու դնել, քանի որ նրանք նկարագրողական պատմագիտությունից անցում են կատարել մեկնողական պատմագիտությանը, ունեն կարծիք արտահայտելու ոչ միայն հնտություն, այլ նաև ամենակարևորը՝ քաջություն:

Իրավագիտության թեկնածու Տարոն Սիմոնյանը կարևորեց իրավաբանական բաժանմունքն այն առումով, որ այստեղ գրեթե բոլոր ոլորտներին վերաբերող ներկայացումներ եղան՝ առողջապահության բնագավառից մինչև սահմանադրություն, սահմանադրության կիրարկում, դպրոցում ուսուցում և այլն, ինչը նաև հուշում է, որ Երիտասարդ

իրավաբանները հետաքրքրված են ոչ միայն օրենսդրական ակտերով և դրանց միջոցով պետականակերտմամբ, այլև ավելի լայն սեկտոր են գրադեցնում իրենց հետաքրքրությունների շրջանակում: Զեկուցումներն անդրադառնում էին այն խնդիրն, որ դա պետք է սկսել ամենատարրական օղակից՝ մանկապարտեզից, դպրոցից և ամեն հնարավոր եղանակով մարդկանց մեջ ճիշտ գաղափարախոսություն և ճիշտ աշխարհներական դաստիարակել: «Բոլորը վստահ էին, որ երաների է այն Դայաստանը, որը վաղը պետք է կառուցվի: Միգուցե իրենք չտեսնեն այդ պետականության լիարժեք կենսագործված լինելը, բայց նրանցից յուրաքանչյուրը գիտակցում է, որ պատիվ ու մեծ առաքելություն է, եթե այսօր կարողանում են դեպի այդ պետականություն տանող ճանապարհի մի աստիճանը | Ինել|»:

Գիտաժողովի փակմանը ԱԵԳՄՄ հավաստագրեր ստացան գեկու-
զում ունեցողները:

Մասնակիցներն ընդգծեցին գիտաժողովի կազմակերպչական բարձր մակարդակը և գիտաժողովի աշխատանքներն ավարտեցին նույն ցանկությամբ՝ եկող տարի հանդիպել գիտաժողովի անցկացման անփոփոխ վայրում՝ Արցախ Հայաստանի մայրաքաղաք Ստեփանակերտում:

Պատմական գիտությունների դրկտող, պրոֆեսոր, ԱՇ Գիտմանախազի Վահրամ Բալայանը գիտաժողովում հանդիսավոր կազմության կողմէն պատմական և գաղափարական դրսւություն նշեց առաջատար պատմական գիտությունների Արցախում:

թյան առանցքային կետերը:

- Πατινδαφήτητριανά μέρες αյδίνιαντες ακέπονταν στην πόλη της Καρπάθου. Τον Ιούνιο του 1919, ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος αποφάσισε να επισκεφθεί την περιοχή της Αργοστολίτιδας για να διαδηματιστεί ο Ελληνικός θρόνος στην Καρπάθο. Η πορεία της βασιλικής φυλάκισης ήταν η εξής: Αθήνα - Λαζαρίτη - Καρπάθος. Οι πρώτες στάσεις ήταν στην Καρπάθο και στην Καρπάθο ήταν η πρώτη στάση της βασιλικής φυλάκισης στην Ελλάδα.

գումաներ սկսվեցին հայ իրականության մեջ: Արցախի պատմության այդ ժամանակահատվածից մինչև մեր օրերը պետականության պատմությունը կարելի է բաժանել 6 շրջանի: Առաջին շրջանը 17-րդ դարի կեսերից սկսած մինչև Ղարաբաղի խանության ձևավորման ժամանակահատվածն է, երբ Արցախի մելիքների և Գանձասարի կարողիկոսական արորին հնարավորություն տրվեց իրենց շուրջ համախմբել ժողովությին, և փորձ արվեց ոչ միայն Արցախի անկախությունը պահպանել, այլև միասնական Հայաստանի գաղափարը՝ պեսը է մեկ միասնական երկիր ունենանք: Ենտաքրքիրն այն է, որ Արցախում ստեղծվել էր ըստ եռթյան կրօնապետություն: Հասան Զալայյան մելիքական տոհմն իր իրավունքների մի մասը պատվիրակեց կարողիկոսական արորին, այսինքն՝ այս տոհմի ներկայացուցիչ-մերը դարձան կարողիկոսներ: Ինչո՞ւ այդպես եղավ: Որովհետև եթե խաչենի իշխանական տան ազդեցության տակ էր գտնվում Խաչենը՝ միայն իր աշխարհագրական տեսանկյունով, ապա Գանձասարի կարողիկոսական արորի իրավասության տակ էր, կարելի է ասել, Անդրկովկասի մի զգալի հատվածը, և այդ ազդեցության տակ էին գտնվում նաև Ռուսաստանի, Յոյնիսային Կովկասի հայկական գաղութները: Արդյունքները ցույց են տալիս, որ մոտ 900 օդյու կար Գանձասարի կարողիկոսական արորի հովանու տակ: Եվ դա հնարավորություն էր տալիս, որ հայության ուժը մեկտեղվի և նպատակաւորդվի հայկական պետականության ձևավորմանը: Այս գոհոնարար նոր զարգացմանները ու-

Գլուխացաց տղ զպագուհանը ու-
նեցավ 18-րդ դարի սկզբներին, եթք
Եսայի Հասան Զալայանը, Խորյել
Օրին համագործակցաբար սկսեցին
զանազանը:
Եկավ 1917 թվականը, ստեղծվեց
նոր իրավիճակ: 1918թ. ստեղծվեց
Արդրեօնա պետուրյունը, կազմա-

Վորվեց Հայաստանի Հանրապետությունը, Վրաստանի Հանրապետությունը: Բայց չպետք է մոռանալ, որ 1918թ. դեկտեմբերի 23-ին Ծուշիում ստեղծվել էր հայկական կառավարություն, որն իրավասություն ուներ Վրաքսի ափերից մինչև Գանձակի մատուցեները: Եվ այնքան վստահ էր զգում այդ իշխանությունը, որ Ստեփան Չահումյանին նամակ է հղել պաշտպանության նախարար Թումյանը, որ 20-հազարանոց զորքով նրան օժանդակություն ցույց կտան: Ինչու ենք շեշտը դուռը սրա վրա. քանի որ այսօր, երբ խոսվում է Ադրբեյջանի տարածքային ամբողջականության մասին, կարծես թե հաւակացվում է Ադրբեյջանի տարածքային ամբողջականությունը՝ Ղարաբաղն էլ հետո: Մինչդեռ իրականում մինչև Ադրբեյջան պետության ստեղծումը մենք այստեղ ունենք պետականություն՝ իր բոլոր ասրիբուտներով: Եվ մինչև 1918թ. հունիսը ձևավորվեցին և կառավարություն, և Ազգային ժողով՝ ի դեմս Ազգային Խորհրդի: Մենք ունենք բանակ, իրավապահ մարմիններ, երկիրը բաժանվել էր առանձին զավաների: Այսինքն՝ պետությանը հատուկ բոլոր ասրիբուտներն ունենք: Եվ այսօր մեր դիվանագիտությունն այս տեսանկյունից պետք է առաջ մղի հարցը և աշխարհին ցույց տա, որ մենք Ադրբեյջանի հետ առհասարակ ոչ մի ընդհանրություն չունենք: Ընդհակառակը, այսօր մենք տարածքային պահանջներ ունենք Ադրբեյջանի նկատմամբ, որովհետև մեր տարածքների մի մասը բռնազարդված է Աղբեյանի կողմից:

որ իսբանավար նարզը չլինի:
Այս ամենը հիմք ստեղծեց, որ ու-
նենանք այսօրվա իրականությունը՝
Արցախի Ղանրապետությունը: Մենք
կանք, գործում ենք և հուսով ենք, որ
մեր պետականության հզրուցման
պայմաններում կհասնենք նրան, որ
մեր երկու հանրապետությունները
կդառնան միացյալ Ղայաստանի
սկիզբը, և կունենանք միացյալ Եր-
կիր:

Ա. ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ՀԱՅՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ԾՐԳԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄ 2017-2018 ՈՒՍՏԱՐՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Սարտակերտի շրջանի վարչակազմի աշխատակազմի կրթության և սպորտի բաժինը, ղեկավարվելով՝ ԱՐ Սահմանադրության, կրթության նաև օրենսդրության, ԿԳՍ նախարարի հրամանների, Սարտակերտի շրջավարչակազմի որոշումների ու Կազմադրությունների պահանջներով, ինչպես նաև վարչակազմի աշխատակազմի կրթության և սպորտի բաժնի 2017 և 2018 թվականներում աշխատանքային ծրագրին համապատասխան 2017-2018 ուսուարում կազմակերպելով շրջանային ենթակայության պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների գործունեությունը իր աշխատամերձ նպատակաւորելու և ապահովելու շրջանի տարածքում պետական կրթական քաղաքականության իրականացումը, կրթության որակի բարձրացումը, կրթություն ստանալու հավասար մատչելիությունը և համակարգի արդյունավետ գործունեությունը, բանգի մերկա դարաշրջանում կրթությունը պետության կայտն զարգացումն ու ռազմավարական նպատական կենսագործումն ապահովող ամենահուսալի ապավենակ ու պատվարն է: Այդ հույժ կարևոր գործընթացներում իր ուղղույն և ակնառու տեղու ու դերն ու ներն ունի նաև Սարտակերտի շրջանի հանրակրթական համա-

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԴՊՌՈՑՆԵՐԻ ՍԱՍԻՆ

Հաշվետու տարում շրջանում գործել են 27 միջնակարգ (որից մեկը քաղաքային), 8 հիմնական (որից մեկը՝ քաղաքային) դպրոցներ և 5 մասնաճյուղեր՝ Ձրաբերող, Տոնաշենի, Կարդանորի, Ծաղկաշենի, Խմելավանի:

Հանրակարգական դպրոցներում արևա 427 դասարանների փոխարեն փաստացի կոնվենցիալ-տավորվել էր 352,5 դասարան (աշակերտների թվի պատճառով), որտեղ ուսումնարությունը է ստացել 3298 աշակերտ, որից զյուլական բնակավայրում՝ 2494, կամ 75,6 %-ը։ Նախորդ տարվա համեմատ աշակերտների թիվը նվազել է 118-ով, իսկ դասարանների թիվը՝ 17,5-ով։ 1-ին դասարան է ընդունվել 308 աշակերտ։ Նախորդ տարվա համեմատ 80-ով պակաս, իսկ նոր ուսումնականում՝ 344 աշակերտ՝ 36-ով ավել, քան անցած ուստարում։ Նոր ուսումնականում շրջանում կա դպրոցահասակ 3484 աշակերտ, անցած ուստարվա համեմատ 186-ով ավել։ Այդ ուղղությամբ կատարած ուսումնականությունները վկայում են, որ շրջանում աշակերտների արտահոսքի և ներհոսքի տարբերությունն աստիճանաբար նվազում է։

603-ից ավելի աշակերտ ունեցել է միայն Մարտակերտի հ. 1 մ/ի դպրոցը, 200-ից ավելի՝ 3 դպրոց (Քաբերդի մ/ի - 284, Կանքի մ/ի - 239, Մարտակերտի հ.2 հ/ի - 201), 100 և ավելի աշակերտ ունի 5 դպրոց (Ալավաճղի մ/ի, Ն. Շոյաբաղի մ/ի, Վաղուհասի մ/ի, Մարտակուզի մ/ի, Մատափահի մ/ի), 50-ից ավելի՝ 13 դպրոց, 50-ից պակաս՝ 18 դպրոց:

Ընդհանուր առմամբ, 4-րդ դասարան ավարտել է 324-ը, 9-րդ դասարան՝ 278, 12-րդ դասարան՝ 135, նոյն դասարանում մնացել է 8 աշակերտ, որից 5-ը՝ 240 ժամից ավել քաջացայիտ պատճառում, և 3 ժամուն համաձայնությամբ մնացել է 1-ին դասարանում (Վ. Յոռաբրաղ, Ղարեգի), իսկ 1-ը՝ 3 և ավելի առարկաներից անքաղաքար գնահատական ունենալու պատճառով։ Կորույուն ստանալու իրավունքից օգտվել է հատուկ պայմանների կարիք ունեցող 109 երեխա՝ անցած տարվա 72-ի դիմաց, որինցից 11-ի ըստ ցույնը կազմակերպվել է տնային պայմաններում։ 2017-2018 ուստարուն վերագննահատվել է 12 աշակերտ և նոր գնահատվել 25 աշակերտ։ Ղարերի մ/դ-ի 13 աշակերտների հետ կատարվել է նոր գնահատում, այսինքն՝ Սարտակերտի հ. 2 հիմն. (15 աշ.), և Մարաղայի (11 աշ.), Վ. Յոռաբրաղի (12 աշ.), և Սեյսուլվանի (15 աշ.), Ղարերի (17 աշ.) միջանակարգ դիմոցներին անհրաժեշտ են համապատասխան մասնագետներ, ինչը, սակայն, խնդիր է, քանի որ համապատասխան որակակրում ունեցող մասնագետների քացակայության պատճառով դպրոցներում արդյունավետ դասապրոցեսներ չեն կազմակերպվում։ Ֆիայն Մարտակերտի հ. 2 հ/դ-ում կան համապատասխան մասնագետներ, իսկ ՊՊՈՒՀ-ի շրջկ քազանահամանագիտական խումբը (3 աշխատող) մեծ դժվարությամբ է կատարում իր գործը՝ պարբերաբար այցելություններ կատարելով շշամի մոտ 20 դպրոց, ըստ անհատական ուսումնական պլանների հրականացնելու համապատասխան աշխատանքներ։

տանքներ: Ընդհանուր առօնամբ շրջանում՝ 100 աշխակերտ ընդգրկված է Եթրասկան կրթության մեջ: Թիվս, իրոք, մտահղոքից է և հատուկ մոնտեցում է պահանջում: Մասհարական կրթության աշխատանքներ արդյունավետ անցկացնելու համար անհրաժեշտ է Կրցախում քասել մանկավարժական գերազանցության պահանջում, ունենալ մասնաճյուղեր, կազմակերպել ուսուցիչների վերապատրաստման դասընթացներ, պարուաստել համապատասխան հայացակացներ:

ԱՐՏԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ, ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ
ՈԼՈԾ

Անհրաժեշտ աշխատանք է կատարվել շրջանում նախադպրոցական և արտադպրոցական հաստատությունների գրողության համար անհրաժեշտ պայմանների ու ծրագրերի մշակման ուղղությամբ:

Ծրջանում գործել է Մանկապատանելեան ստեղծագործական կենտրոն՝ 35 խճակներում 420 սովորող և ընդունամբ: Խճակներու գործել են Մարտակերտ քաղաքում և 8 գյուղերի՝ Դաթեղը, Վարդիհաս, Կոճորոտ, Հարգոներ, Զավհար, Թոլատակ, Առաջանոր, Մաղպիուզ, Դարոցների քաղաքի Վրա դպրոցականների նա-

Խասիրություններին հաճակումը մշակութային ստեղծագործական ուսակությունների և կարողությունների զարգացմանը, մասնագիտական կողմնորդնանն ու գեղագիտական դաստիարակությանը նպաստելու նպատակով։ Դժողանուու գործում է նաև մանկապատասխանեկան մարդարարոց՝ 24 սպորտային խմբակներով, 291 երեխայի ընդգրկմանը։ Բոլոր 24 խմբակները՝ 240 ժամ ծանրաբեռնվածությամբ, ամբողջությամբ բաշխված են 7 անուն սեղանի թենիսի, ընթացանարտի, ֆուտբոլի, վոլեյբոլի, շախմատի, բռքի, աթլետիկայի խմբակներում՝ հետևյալ ձևով։ Մարտակերտում գործում են սեղանի թենիսի, ընթացանարտի, ֆուտբոլի և աթլետիկայի խմբակներ, թաթերթում՝ վլեյբոլի, շախմատի, Մաղավուզում՝ շախմատի, Վ. Չոռարադում՝ բնճգամարտի, Կոնցորտում՝ ֆուտբոլի, Ն. Յուրապուտի, Դրմբոնում՝ ընթացանարտի, Առաջադրություն՝ վլեյբոլի, Մատականուտ, Կամքում՝ ընթացանարտի, ֆուտբոլի։ Ընդհանուր առմամբ 62-վաճ խմբակներում աշխատել է 19 նարդի։

Հըցանում գդրուն են 7 պետական (Մարտակերտի հ.1, Յարեղի, Մատաղիսի, Առաջանորի, Վանքի, Մեծ Ծեմի, Չափարի) և հովանակորի միջոցներով՝ Մարտակերտի ճանապայման անվան մանկապարտեզներոյ: Անցած ուստարուն գդրել են նաև Յար Գոմերի, Ն. Յուռաբաղի, Ն. Սեյսլուանի միջնակարգ դպրոցներին կից մեկ խմբանոց մանկապարտեզներ՝ 59 սանի ընդգրկմամբ: Ընդհանուր առնամբ բոլոր մանկապարտեզների 24 խմբերում իրենց նախմական կրթությունն ու դաստիարակվելուն է ստացել 587 սան՝ քրօնից 3-5 տարեկան 941 երեխայի 62,3%-ը, որն, իհարկե, հուշում է, որ այս օրակար դեռևս կայացման փուլում է: Դարոցներին կից մանկապարտեզները, չունենալով առանձին վարիչի և այլ պատասխանատու անձի հաստիքներ, ուստինադաստիարակչական, ֆինանսատնտեսական գործառույթների վերահսկությունն արդյունավետությամբ չեն հրականացնում, վերահսկությունը ավելի է դժվարանուն մանկապարտեզի և դպրոցի գգալի հեռավորության պատճառով, մասնավորապես՝ Ն. Սեյսլուանում և Յար Գոմերում, առաջարկվում է նշյալ մանկապարտեզներին հատկացնել առամձին վարիչի հաստիք: 2017-2018 ուստարական Սաղավարտից, Վ. Յուռաբաղի, Վաղողականի, Դրմբոնի, Ն. Մարտաղյան միջնակարգ դպրոցներին կից ԿԳՍ նախարարի բոլով վկությամբ գործել են նախադպրոցական խմբեր: Առաջարկվում է նոր ուսումնականուն մի քանի համայնքներում ևս բացել նախապատրաստական խմբեր՝ հաշվի առնելով 4-5 տարեկան առնվազմ 10 երեխանմերի առկայությունը ներերում: Մանկապարտեզներ բացելու գործընթացը շարունակվում է Կաղողականի, Մոխրաբաղի համայնքներում: Վերջինիս աշխատանքներն արդեն ավարտված են, իսկ Կաղողական դեռ շարունակվում են: Յիմք ընդունելով երեխանմերի թիվը՝ առաջարկվում է Մոխրաբաղում ունենալ 1 խումբ, իսկ Կաղողականում՝ 2-3 խումբ: Տախադպրոցական տարիին (2,5-5) քարակի թվով (25-40) երեխանմեր առկա են Գետավանի, Մադավուղի, նաև առաջարարի, Կոճողոտի, Ն. Մարտաղյան, Վ. Յուռաբաղի, Դրմբոնի համայնքներում:

Նախադպրոցական ցանցի ընդլայնումն

անուր հիմք կատեղի և կապահով շարուսակական կրթության ռազմավարությունը, որի հիմնական և ընդգրկուն օլակը հանրակրթությունն է:

ANSWER

Դպրոցի նորարարության ու բարեփոխում-ների շարժիք ուժը լուսուցիչն է, իսկ գործընթացի արդյունավետ կազմակերպման և գործնական կիրառության գիտակող պայմանը՝ լուսուցիչ մասնահիմքական ու աճնային որոկանեողն:

Ծրագրությունը կամացամազպի լուրջությունը աշխատել են Սարտուկերթի հ. մ/դ. մասնակի և սուցիչներ Նատաշա Պողոսյանը, ժամանել Դավիթ Բյանը, Վ. Հոռարարի մ/դ լուսուցչությունը և Նահանջ Աշոտանյանը: Ընդ որում, Վերօնյալ լուսուցիչները Նատաշա Պողոսյանը և Նահանջ Աշոտանյանը լուսեցի որպակվորման առաջնային աստիճանի տարակարգը. Վերջինն կենսաբարձրացնելու ապահովությունը 2018թ. սեպտեմբերի 1-ից կանցնի վաստակած հանգստի Որակվորման առաջին ասիդնամի տարակարգը. Ունի նաև Կաղողական միջանակարգ դպրոցը Քիմիայի և Կենսաբանության լուսուցչությունը Լին Ք Ազգայինը: Այս ցուցանիշն ամենակին չի արտադրում մեր լուսուցիչների իրավան ներուժը այս ուղղությամբ ունենք պասիվություն և հետևաբար. մանկավարժները պետք է հետևություն ամեն, ինչ բարհինն այդ ուղղությամբ բացատրական և խորհրդատվական համապատասխան աշխատանք կտանի տնօրինելու մեջ և մանկավարժների հետ, նյուու կողմից են առաջարկում են Վերանայել կարգը, հստակեցնել բնօւրագրիչները:

Գաղտնիք չէ, որ ուսուցիչների մի մասն ունի թույլ մասնագիտական պատրաստվածություն:

իր բարձր առաջնահետազոտական գործություն և կապից ունի հիմնակրթության ու վերաբեր ապարատատումների: Ուսուցչին ներկայացվող հիմքնակրթության պահանջը հետ միասին կազմակերպվում են նաև վերապատրաստման դաշտ սրբածներ և սեմինա-պարապմոններ, հաշվով վետու ժամանակաշրջանուն 20 ուսուցիչ մասնակցել է հիմքորանական համարության վերապատրաստման մարդ կազմակերպված վերապատրաստման դասընթացներին: Ինչպես նախորդ, այս տարին ևս կազմակերպվել են նախատեսավորման վերապատրաստման դասընթացներ, որին մասնակցել է 120 ուսուցիչ: Ա. ք. հովհանիս վերոբեր Իստիքանակերպության ֆիզիկայի ուսուցիչների համար կազմակերպվեց գիտակոնֆերանս որին մասնակցել է մեր շրջանի ֆիզիկայի 8 ուսուցիչ: Վերապատրաստումներն, անշուշտ հույժ ամփրամեծելու է նաճկավարժի կատարելագործման համար: Սակայն ոչ մի կրթական դասընթաց, ուսուցիչների ամենակատարյալը, չի կարող լիսնիք կոչվել, եթե ուսուցիչն ինքը չունի ստեղծագործական վայ երևակայություն, մասնաւոր տական բարձր հմտություններ և պատմինում միայն դասընթացներուն ստացած գիտելիքներին: Ինքնին հասկանալի է, որ մեր կրթական համակարգը պետք է անընդհատ կատարելագործվի, դառնա արդի պահանջների ոգուն համար մահունց: Այնուհետեւ, ժամանակին համար բացառ աշխատվելիս պետք է միանշանակ ընդունենք, որ ուսուցման նոր տեխնոլոգիաները երթիք չեն կատարելու և չեն էլ կարող կատարել այն առաքելությունը, որն ի վերուստ վերապահության ված է ուսուցչին: Այսօր առանց վարանելու կարող ենք փաստել, որ մեր շրջանի մանկավարժներից շատերը, անընդհատ կտարաբեկագործելու հիմքն մասնագիտական ունակություններուն միայն հաջողությամբ հանդիս են գալիք տարրերը ստուգատեսերում, այլև բարձր հեղինակություն են վայելում հանության շրջանում: Փաստաթորքային աստեսավորումն իր նպատակի կծառայի այն պարագայում, եթե յուրաքանչյուր վաստարուր առավելագույն հրատեսական լինի: Խոսքը վերաբերում է դայուցի կողմից տրված փաստաթորքերին, մասնավորապես տօնությունից կողմից տրված բնութագիրն, որը, ցավոք ինչպես ցույց տվեց փորձը, ոչ միշտ է համապատասխանում պահանջվող ծկին: Դա խոսում տնօրենի կողմից գործընթացին անլուրը նոտեցած մասին: Որոշ տօնություններ առանձին խոսություն են այս կամ այն ուսուցչի բոլոր կարողություններու վե համար: Համար առաջնահետազոտական գործություն և կապից ունի հիմնակրթության ու վերաբեր ապարատատումն իր նպատակի կծառայի այն պարագայում, եթե յուրաքանչյուր վաստարուր առավելագույն հրատեսական լինի: Խոսքը վերաբերում է դայուցի կողմից տրված փաստաթորքերին, մասնավորապես տօնությունից կողմից տրված բնութագիրն, որը, ցավոք ինչպես ցույց տվեց փորձը, ոչ միշտ է համապատասխանում պահանջվող ծկին: Դա խոսում տնօրենի կողմից գործընթացին անլուրը նոտեցած մասին: Որոշ տօնություններ առանձին խոսություն են այս կամ այն ուսուցչի բոլոր կարողություններու վե համար: Համար առաջնահետազոտական գործություն և կապից ունի հիմնակրթության ու վերաբեր ապարատատումն իր նպատակի կծառայի այն պարագայում, եթե յուրաքանչյուր վաստարուր առավելագույն հրատեսական լինի: Խոսքը վերաբերում է դայուցի կողմից տրված փաստաթորքերին, մասնավորապես տօնությունից կողմից տրված բնութագիրն, որը, ցավոք ինչպես ցույց տվեց փորձը, ոչ միշտ է համապատասխանում պահանջվող ծկին: Դա խոսում տնօրենի կողմից գործընթացին անլուրը նոտեցած մասին: Որոշ տօնություններ առանձին խոսություն են այս կամ այն ուսուցչի բոլոր կարողություններու վե համար:

ցույքունը 1:4 է: Դասարանի միջին խստությունը 9,3 է: Ուսուցչի միջին ծանրաբեռնվածությունը 15,6 ժամ է:

Ընթացիկ ուսումնականում 30 դպրոցում 16 առարկայից հայտարարված 70-ից ավելի մրցույթների արդյունքում նոտ 25-ը կայացել է, մնացած՝ չկայացած մրցույթների դեպքում թափուր տեղերը մինչև ուսումնականի վերջ լիացվել են այլ կարգին համապատասխան:

Հնայած կարդային պահանջարկը որոշ չափով մեղմվել է, այնուհանդեռ, 2018-2019 ուստարվա համար ունենք թիմայի և կենսաբանությամ 7 (Դարերից, Կոճողութի, Նոր Սեյսուլանի, Կիշանի, Հրլրանի միջնակարգ և Զարդախաչի, Կարմիրավանի հ/հ), մաթեմատիկայի 10 (Սալակովի, Մատաղիսի, Թալիշի, Կիշանի, Ն.Սարաղայի, և. Այգեստանի, Մեծ Շենի, Մոխրարադի միջնակարգ դպրոցներ, Աղաբեկալանցի հիմնական և Վարդաճորի մասնաճյուղ), Ֆիզիկայի 9 (Բանավարդի, Քուսավանի, Թալիշի, Մոխրարադի, և. Հոռարադի, միջնակարգ, Կարմիրավանի, Գանձաքարի, Աղաբեկալանցի, Նոր Հայկացուրի հիմնական դպրոցներ), ֆիզկուլտուրայի 5 (Դարերի, Կուսապատի, Թալիշի, Մատաղիսի միջնակարգ դպրոցներ), աշխարհագրությամ 4 (Սալակովի, Թալիշի միջնակարգ, Ծնակահողի, Գանձաքարի հիմնական դպրոցներ), դասվարդ՝ 7 (Մարտավերտի հ. 1, Վ.Հոռարադի, Թալիշի, Սատաղիսի, Ն.Սարադայի միջնակարգ, Մարտակերտի հ. 2 հիմնական դպրոցներ, Զրաբերդի մասնաճյուղ), հայոց լեզվի՝ 4 (Մարտավերտի հ. 1, Մատաղիսի, Ն.Սեյսուլանի միջնակարգ դպրոցներ) Վարդաճորի մասնաճյուղ), պատմությամ՝ 5 (Մատաղիսի, Ն.Սեյսուլանի միջնակարգ, Աղաբեկալանցի, Ծնակահողի, Շահմասուրի հիմնական դպրոցներ), Նշո՞յ-ի՝ 7 (Ն. Հոռարադի, Կոճողութի, Մաղավուզի, Զափարի, Դարերի միջնակարգ և Մարտակերտի հ. 2, Աղաբեկալանցի միջնակարգ, Օստար Լեզվի (օլուսերեն, անգլերեն, գերմաներեն)՝ 4 Մարտավերտի հ. 2, Զարդախաչի, Շահմասուրի, Աղաբեկալանցի հիմնա-

ԱՐԴՅՈՒՆԵՐ, ՈՒՍՏՈՄԱԽՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ՈՒՍՈՒՄԱԿԱՏԻՎԱԿԱՎՈՐ

ԿԳԱՍ պետական տեսչության և շրջանի ԿՍ
բաժնի կողմից հաշվետու ուստարում ստուգում-
ներ են կատարվել անոնական կրթական չափո-
ուղիքների կիրառման, կրթության որակի բարձ-
րացման, կրթական ծրագրերի հիմանացման
արդյունավետության զնահատման, հնչացե-
նաև տնօրինությունների ու մանկավարժական
համակազմների կատարած աշխատանքների ու-
ստումնակիմնա և այլ ընթացքներ թոյլ վրայա-
բացրողների վերհանման, մեթոդանանկա-
վարժական խորհրդատվություն հրականացնե-
լու նպատակով պետական տեսչության կողմից
Շահնաստրի, Ծնակահողի հիմնական և Մեծ
Ծեմի միջնակարգ դպրոցներում կատարվել են
համակողնամի ստուգումներ:

ՀԱՅՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

յացած, համապատասխան կրոբերյուն և ունակություններ ունեցող գինեցեների, կահավորված կարիքնետների, անհրաժեշտ ուսումնանյութական բազայի առկայությունը։ Շրջանի 27 միջնակալուր և 8 հիմնական դրայվերից 23-ում կա ռազմագիտության կարիքնետ, որը գերազականացնելու առաջնային մեջություն ունի։ Ուսումնական ինքնածիգները ընդամենը 19-ն են, օդայիշի հրացաններն առկա են 32 դարողներում։ Շրջանի դրույթը միայն Մարտակերտի հ.1 միջնակարգն ունի վիրտուալ հրաճարան, որոշենքում բացակայություն են նույնիսկ շարային հրապարակները, որոնք պատրաստելը դժվար ինքը չէ, և համապատասխան դրայվը տնօրինելունը պետք է հետևություն անի հարցին դրական լուծում տալու համար։ Շրջանի դպրոցներից միայն 8-ն ունի մարզադաշիլճ, որոնց մինասը վերանորոգման ենթակա է, յոյնտեսերությունը դրացագույն է։ Թույլ է նաև սպարտական գույքը պահովվածությունը։ Դարպոցներում մարզական գույքի պահանջարկը, որի մասին համապատասխան հայտն ուղղարկված է ԱՀԿԳՍ նախարարություն։

Ուազնանարզական և սպորտային միջոցառություններին 2018թ. բյուջեով նախատեսվել է 3 մլն 146 հազար 400 դրամ: Սույն թվականին օգոստոսի դրույթամբ կազմակերպված միջոցառությունների համար ծախսվել է 1 մլն 980 հազար 300 դրամ: Դրական տեղաշարժք են արձանագրվել սպորտի բնագավառում: Առանձ նայես նկատելի են ազատ ոճի ըմբշամարտի և շախմատի մարզաձերում ունեցած հաջողությունները, որտեղ մրցույթներին նաև ապահոված բոլոր մարզիկներն եւ գրավել են առաջնակարգ տեղեր ինչպես ԱՀ-ում և ՀՅ-ում, այնպես եւ արդեմ տերկուում: Շրաբն 33 մարզիչների մոտ 29 համարական մարզություններում կազմակերպվել են մարզական մարզադաշտերում:

Էռատոն», «Արցախյան շարժման-30», «Սարդարապատից Արցախ» թեմաներով շարադրությունների մրցույթի հանրապետական փուլում 3-րդ տեղ է գրավել Լուիզա Մանուկյանը (Մարտակերտի հ. 1 մ/դ, 11-րդ դասարան, ուսուցիչ՝ Ն.Պողոսյան), Անահիտ Յովհաննիսյանը՝ Մահապետիցի մ/դ, 12-րդ դասարան, ուսուցիչ՝ Գ.Յովհաննիսյան, Լիանա Ստովիսյանը, Մարտաղյանի մ/դ, 12-րդ դաս., ուսուցիչ՝ Ա.Լոռեցյան: Խոշ 6 աշակերտի (Մարտակերտի հ. 1, Վաճքի, Պողոսագոմերի, ճանկաքարի մ/ն) աշխատանքներում՝ 2-ը շարադրություն, 4-ը՝ նկարչություն, ներկայացվել են և՛ փուլին: Շրջանը ակտիվությունը է ցուցաբերել նաև գրական-երաժշտական մրցույթի հանրապետական փուլում: Վահե Գրիգորյանը՝ Դաբերդի մ/հ-ի 11-րդ դասարանի աշակերտ, ասմունքից գրավել է 2-րդ տեղ, Անահիտ Յովհաննիսյանը՝ Մաղավուգի մ/հ-ից ակտիվ մանակից է ճանապետ, իսկ Մարտակերտի հ. 1 մ/դ-ի պարի խումբը գրավել է 3-րդ տեղ: Մարտակերտի շրջավարակազմի ղեկավարի հանձնարականով Վրցախյան շարժման 30-ամյակի և Մայիսյան Եռատոնի կապակցությամբ շրջանի բոլոր հանրակրթական դպրոցները կից գրամասերի հետ միախան անց են կացրել գրական-գեղարվածառական, մարզամշակութային տարաբնույթ միջոցառություններ, կազմակերպել աել մրցույթներ, որոնց արդյունքում առաջնակարգ տեղեր (2-րդ, 3-րդ) գրադեցրած դպրոցականները և գրամասերի գինվիրները շրջվարչակազմի կողմից պարզաւորվել են պատվորերուն, իսկ 1-ին տեղ գրադեցրածները՝ քամակարժեք նվերներով և քարտ-նվերներով շրջանի ղեկավարության կողմից նաև կերպերունը, քաղաքականությունն, անշուշտ, կնպասարի ուսումնադադասությարակչական աշխատանքների բարելավմանը, որակի բարձրացմանը:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՇԵՏՎԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ՆՅՈՒԹԱՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԲԱԶԱ

Ուսումնարարական հարաբեկան աշխատանքների բնականությամբ կազմվածքման պայմաններից մեկն է հարճարավետ դպրոցական շենքի, գույքի, նյութատեխնիկական բազայի առկայությունն է, որը չնայած դանողա, բայց տարեցուարի կայանում է: Ն. Քայլաջուրի, Ս. Կարմիրավանի Մարտուակերտի հ. 2, Թալիշի, մասնաճյուղերի՝ Խնձօվանի և Զրաբերդի դպրոցներու տեղակայված են ժամանակավոր շինուարուներում և Ն. Ակյուղանի, Մատաղիսի, Ն. Մարտադայի, Խնձօվանի դպրոցների հետ կարիք ունեն կցակառուցման, իսկ Սարտակերտի հ. 1, Աղաջարողի, Գետավանի, Թոլուակի, Պողոսագոմերի, Շահմասուրի դպրոցները կարիք ունեն հիմնանորոգման: Ցուրաբանցուր տարի կատարվող վերանորոգման աշխատանքներու որոշակի լուծում են առկա խնդիրները: Ընթացիկ նորոգումները կատարվել են 28 դպրոցում՝ 6 մին 197 հազար 200 դրամի շրջանակում: 2018թ. հուլիսին Ն.Ազետասիմի մի շենքի բոլոր պատուաններու փոխվել են եվրոպատուաններով Մարտակերտի շրջապահականի միջոցներով: Սեպտեմբերի 1-ին դպրոցականները դրասապրոցեսը սկսել են նորոգված, մաքուր դասասենյակներում:

Հաբերի, Վաղուհասի, Յարգնմերի, Կոնողոսի, Դրմբոնի, Վ. Հովարապի, Սաղավույն, Մատաղիսի, Նոր Այգեստանի, Զափիրի, Սեծ Ծենի, Ն. Մարադիայի թեուլումը կենտրոնացված է, որից՝ Վաճի, Չղրանի դպրոցների թեուլումը կատարվում է բնական գազով, իսկ 21 դպրոցի և 5 մասնաճակույթի թեուլումը, որոնց համար նախատեսված է 1004 խոր. մետք վարելանական լաբորատուր է «ԼԱՐ» ԱՊՀ-ի լոռինա-

վայս, սահմանիկու և «ԷԱՐ» Ս. Ա-Ր-Ի գրամբը։
Հրօանի բոլոր դպրոցները հիճնականութ
ապահոված են դպրոցական նոր գույքով։
Պակասող գույքի, լարորատոր սարքավորում
ների, համակարգիչների վերաբերյալ հայու է
ներկայացված ԿԳՍ նախարարություն։

Տեխնիկական միջոցներով հպաղողների հագեցման գործընթացի արդյունքում շրջանի դպրոցներում այսօր ունենք մոտ 390 համակարգիչ, հաստիքների թիվը՝ 27,5, որոնցից աշխատող՝ 291, այսինքն՝ մոտ 25%-ի հին է, անսարք վիճակում, ինչի պատճառով է օգտագործման արդյունավետությունն այնքան էլ բարձր չէ: Այդ պատճառով է ԿՍ բաժինը որոշել է համակարգել գործը և ընթացապետ հին, ոչ պատահ համակարգիչների լուրզագրման գործընթացը: Հորացն առաջնային ասականական են

թացը: Ծխաց դպրոցներս ապահովված են նաև հեռախոսներով, համացանցային կապով, սակայն առկա է որպես խնդիրով, հետ գրականության բացը փորձ է արնում լրացվել ուստιմնամեթոդական ձեռնարկներով, մասնագիտական աճապարհերով, պաստառներով, գիտական հանդեսներով, տեխնկագրերով: Առաջատար տեխնոլոգիաների ձեռնարկությունների բայց ու ԿՀ ԿԳՍՆ համագործակցության շրջանակներում «Բեյզ Մեթոլս» ընկերության հվանականությամբ 2018թ. ապրիլին «Արմաք» ինժեներական լաբորատորիա է բացվել Մատադիսի միջնակարգության վայրում:

Կանցագործությունների կամսարգելսառ
պետական ծրագրի իրականացման շրջանակ-
ներում շրջանի հանրակրթական ուսումնական

հաստատություններում սովորողների ուսման և դաստիարակության աշխատանքների կազմակերպման համատեքստում հետևողականորեն իրականացվել են անշափահասների շրջանում հանցագործությունների կամխարգելման նպատակաւորված բազմաթիվ տարարներում միջոցառումներ՝ ապահովելով համագործակցություն հանայնքների դեկավարների, ուստիև նաև հաստատությունների տնօրենների ու մանկավարժների, ծննդների, իրավապահ նարդի միջների, երիտասարդական միջոցառումների կազմակերպման աշխատանքներում։ Անշափահասների կողմից կատարված իրավախախտումների վերացնան նպատակը հանրակրթական հաստատություններում, ըստ միջոցառումների ծրագրի, դաստիկի ժամերի, դասարանական և ծննդական ժողովների, աշակերտական ինքնակառակարման մարիճների միջոցառումների, թեմատիկ ցերեկուրյունների, հանդիպությունների միջոցով քննարկվել են հասարակության համար վարչական մարդու հարաբերությունները և արժանապատվությունը ուսնակարող երևալըների անընդունելիությունն ու այս դրականը, որն ապահովում է հասարակության առաջնաբացը։ Սակայն այդքանով հանդեմք՝ շրջանում ունենք դարցահասակ 6 Երեխան հաշվառաված Մարտակերտի շրջանի սուհմանալության բաժնում՝ Մարտակերտի հ. 2 հ/1, 1, 4. Հոռարարի մ/դ-1, Թալիշի մ/դ-1, Հաթերդի մ/դ-3, որոնցից մեկի՝ Անուշավան Սղաբրայսներ կատանամք ծանր հանցագործություն կատարելու պատճառով քրեական գործ է հարուցվել, և գործը դատարանուն է։

Որոշակի աշխատանքներ են իրականացվել շրջանի ուսումնական հաստատություններում ստվորողների անառաջին հաճախույթ կազմակերպնան ուղղությամբ: Դպրոցականների անառաջին հաճախույթ կազմակերպում ուսումնական գործընթացի շարունակությունն է: Ուսումնական գործընթացի մասնակիցները կազմակերպում է անառաջին բնույթային համար բարեկարգ շրջանակը ինչպես պետական, այնպես էլ հոգևորական միջոցներով: Սույն այս անապահով ընտանիքների 30 երեխաների 20-օրյա հանգիստն է կազմակերպվել Հանրապետության մասնակիցների շաբաթական վաճառ «Լուսաբաց» ճամբարում, «Արյ կանանց փոխադարձ օգնության միություն» կազմակերպությունը և Այգեստանի միջնակարգ դպրոցի բազայի հիմնարկների (Ա. Այգեստանի, Ս. Սեյսուլանի, Յովուաշենի, Ս. Յանկաջուրի) 77 երեխայի 20-օրյա ճամբարում: Կազմակերպել, որոշակի խմբերի ընտանիքի 30 երեխաների հանգիստն է կազմակերպվել Շունաստանում, լավագույն արդյունքներ ունեցող 6 երեխայի 10-օրյա հանգիստն է կազմակերպվել Վանաձորի «Թեժ լեռ» ճամբարում: Կարուր է նաև Ծննդակահորի անառաջին դպրոց-ճամբարի գործունեությունը, որտեղ իրենց շուրջօրյա հանգիստն են անցկացրել և բնափորամաք-մատակալան առարկաները իրենց գիտելիքները հորացրել շրջանի 6 դպրոցների 1 30 երեխաներ: 11-12-րդ դասարաններում սովորող 7 երեխաներ իրենց հանգիստն են անցկացրել Ասկերանի Բաղրամ գյուղում կազմակերպված ճամբարում:

Մարտավերսի շրջանից 15 երեխաներ սույն թվականի օգոստոսի 1-8-ը հիբնաց ամառապարհ հանգիստն են անցկացրել Լոռու «Գուգարք» ճամբարում: Այսուհանդեռձ, կարելի է ասել, որ երեխաների ամառային համաստիք կազմակերպումը դեռևս կայացած հուլիսում է այնքանով, որ չընկեր ընդգրկուն ճամբարային քազա շրջանում, որտեղ հնարապար կիմներ ապահովել ավելի մեծ թվով երեխաների շուրջ ջօրյա ճամբարային առօրյա:

ՀԱՄԱԳՈՐԾՎԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այս շրջանակում կարևորում ենք նաև կրօ-
ջախների ակտիվ համագործակցությունը գոր-
ծնելու դպրոցների հետ՝ ընդգծելով, որ այս
հրաշալի հարթակ է փորձի փոխանակման հա-
մար։ Անհրաժեշտությունից ենթակայ բաժիններ
շրջանակում վերականգնել է փնջային մերորդիմանա-
կությունը գործունեությունը, ստեղծված են ենթական համակարգեր, ուղարկվել են

հենակետային հղողութեր, ծանվորվել են առարկայական մեթոդիակավորումներ, Եշանակվել են հայագաներ, ովքեր հանձնակարգուն կազմակերպում են աշխատանքները: Շրջանը բոլոր հղողութերն ակտիվությամբ մասնակցում են կազմակերպված փոճային մեթոդիակավորումների հիմտերին, կանակերպում բաց դասեր, սեմինար-պարապմունքներ, կատարում լայա դասերի քննակիւմներ, փորձի փոխանակում, համեստ գալիք առաջարկություններով մեթոդական ցուցումներով, մի խօսքով, դասապատճեն և օգնութ է ուսումնապատիհարական գործընթացների արդյունավետ կազմակերպմանը:

Համագործակցության ծրագրերի շրջանակ
ներում կապեր են հաստատված՝ Մարտակեր-
տի շրջանի և ՀՀ մարզերի միջև՝ Մարտակեր-
տի Վլ. Բալայանի անվան հ.1 և Լոռու մարզի
Վանաձորի հ.28, Ն. Յոհաքարի Գառնիկի Գրի-
գորյանի անվան և Տափուշի մարզի Խոյսքերյա-
նի շրջանի Կոթի գյուղի միջնակարգ դպրոցներ-
ի միջև։ Կապեր են հաստատված նաև Երևանի
հ.43, հ.53 միջնակարգ և Սատարյանի միջնա-
կարգ դպրոցների։ Այլ շրջանակում ԿՍ բժնի
աշխատողները սույն թվականի ապրիլ ամսում
ճանաչողական այց են կատարել Լոռու մարզ

պետարան: Անհրաժեշտ է միջոցներ հայրեթիկ փոխադարձ այցելություններ կազմակերպելու համագործակցությանը գրքուն բնույթ հաղորդելու և նախական ծառայեցնելու համար:

Կատարպել են բաժնի աշխատանքային ծրագրով նախատեսված բոլոր միջոցառումները, ներկայացվել է վարչակազմի հեղափակությունը՝ 30 դրոշումների և կարգադրությունների նախագիծ, պատասխանվել է քաղաքացիների դիմում-բողոքների և տարրեր կազմակերպություններից ստացված 300 գրությունների: Դաշտուու տարեշրջանում բարելավվել են քաղաքացիներին մտահոգող հարցերի մասին իրազեկված լինելու համասկերեց, հետևարար բարձրացել են համակարգի հանդեպ քաղաքացիների վստահությունն ու բարձրածայնաձև հարցերի լուծման արդյունավետությունը: Բաժինն իրաշխատանքները կազմակերպել է համագործակցելով Վարչակազմի ու ԱՇԿԳՍ կառուցվածքային տարրեր ստորաբաժանումների, համայնքների հեղափակությունների, հոմանիշտար և հասարակական կազմակերպությունների աշխատակիցների հետ: Թեև նշտապես ենթակա հետևողականություն աշխատանքների կազմակերպման և արաջընթացի գրանցման ուղղությամբ, այնուամենայնիվ, կան որոշակի խնդիրներ, որոնց լուծումը կնպաստի կրթության որակի և արդյունավետության բարձրացմանը, մասնավորապես՝

- աշակերտների թվի պակասելու պատճառով թերկումնալեկտավորված դասարաններուն կրթության նյալիքը կազմակերպմանը,

- የማግኘጭነትኩ` ለዋጥጥዋስ ሆኖም ለማግኘት በመሆኑ እና ተከራካሪውን ስርዓት የሚያስፈልግ ይችላል.
- ፖርቲውን ስርዓት የሚያስፈልግ ይችላል እና የሚያስፈልግ ይችላል.
- የመሆኑን ስርዓት የሚያስፈልግ ይችላል እና የሚያስፈልግ ይችላል.

- շրջանի դպրոցներուն ուսուցչի թափուկացման վեհան-նատարաններով և ուսուցչական-աթոռներով, սպորտայինգույքով համալրմանը.

տեղերն գրադարձելու նպասակով նամանագետների պահանջի բավարարմանը,
- դպրոցական շենքերի հիմնանորոգմանը վերանորոգմանը ապաստարանների կառավագանանը. Վերցինիս կառուցումը պետք է դիմել թիվ 1 խոնդիր, շղանի դպրոցներից միայն 9-ը (Մարտակերտի հ.1, Ն.Հոռարափի, Մատափիշի Կ.Հոռարափի, Վաղուհասի, Յաթերի, Կոճողուտի, Առաջաձորի) ունի ապաստարան, իսկ Կիշամինը ունի պարզագոյն թաքսուոց,
- մի շարք համայնքներուն նախադպրոցական հիմնակերտ չինելու պատճառով անցուծելի է մնում նախադպրոցական կրթության՝ որպատճեն միջնակայաց կողմանը ապահանական ապահանական

պատ վիշտապար գլուխթայ և սահմանափակութան
ման կարևորագույն օրակի խնդիրը.

- Խորենների, փոխանորենների, դաստիա-
րակների համար վերապատրաստն ան դասըն-
թացների և ատեսավորման անհրաժեշտու-

- ուսուցիչ աշխատավարձի վերանայմանը քանի որ շատ ուսուցիչներ ցածր աշխատավարձի պատճառով ստիպված թողնում են մանկավարժի աշխատանքը և անցնում այլ եկամտաբեր աշխատանքի (օրինակ՝ Բեյզ Սեքտրալ ՍՊԸ, տենենցից շարունակվում է, հնջը լուրջ մտահոգության տեղիք է տալիս, այս ուղղությամբ պետք է գործնական քայլել ծեղնադրելու):

կերպությալ աշխատանքներն առավել լիարժեք են կազմակերպելու և հանակարգելու համար անհրաժեշտություն է բաժնում հատկացնելու տեսուչների հաստիքներ, որն իրապես կնպաստի շրջանային ենթակայությամբ նախադպրոցական, դպրոցական և արտադպրոցական հիմնարկների ուսումնադպաստիարակչական ստեղծարարության և մարզական օրգանական ներկայականության առավել նապատակայաց վերահսկման ու օգտագործության առանձին աշխատանքների համար առանձին աշխատանքներ կազմակերպությունների կողմէն կազմակերպվում են առանձին աշխատանքներում:

ու օծանդակությանը, քանի որ քամսուն աշխատող 3-4 աճճինք ի փիճակ չեն ննան ծավալուն և պատահանատու աշխատանքներու պահանջնիք ծևով կազմակերպել, համակարգել և վերահսկել:

Մերու անորոշ է ձերբառվեմբ ինապայմու ըստ

Սակայն պատրաստավորաց առաջադիմությունը լուր միջոցներով, որպեսզի հաշվետու տարրու ձեռք բերված նվազումներու ամրապնդվեն, իսկ բացքողումները շտկվեն և բացառվեն: Մեզանից ամեն որ պարտավոր է սրբազն պաշտամունք ունենալ մայրենի լեզվի և մեր ազգական ու պետական խորհրդանշների նկատմամբ անձնական օրինակով այդ սերն ու ակնածան քը փոխանցել մեր սաներին: Մի հնուրով՝ ինչ դիրքները շատ են, և դրանց լուծնամա համար պատրաստականություն, նպատակասպա աշխատանք ու ժամանակ է պահանջվում: Համոզված են, որ շրջանի կրթության բնագավառի աշխատողները հանուն մեր անկախ պետականության հոգրացման, մեր հայրենիքի բարորության ու մեր դպրության հարածուն զրագացման բարձր պատասխանատվությամբ կկատարեն կրթական հաստատությունների առջև վաճ ինդիրները և արժանապատվորներ կկիրեն մանկավարժի պատվաբեր կոչումը:

ԼԵԶՎԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՄԻԶԱԴԱՍ ԿԱԽՄԱՆ ԿԵՏՐ (ԵՂԱԿԵՏ)

Բացահայտության կախման կետերը՝ եռական կետը, գործածվում է կցկուուր, թերավարս կամ իրու այդպիսին գիտակցվող կամ զարմանք տարակուսանք հարուցող կամ անսպասելի տեղեկություն նշող բառերից, կապակցություններից, նախադասություններից առաջ, հետև (տարածված հետադասն է): Դրա նասին խոսք լինում է կետադրության բաժնում, ինչպես՝ Ա. Գրբահամյան, Յայերեմի կետադրություն (Վերամշակված ուսումնական ձեռնարկ), Եր., Լուս հրտկ., 2002 թ., էջ 60, Յայոց լեզու (շարահյուսություն), էջ 277, Ե., 2004 թ., Յովիկ. Լ. Զաքարյան, Կետադրական բառարան (Ալրամշակված հրտկ.), 2013 թ., էջ 49, 50, Ը. Ս. Մինասյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի կետադրություն, Աստ., 2012 թ.:

Կախման կետերը՝ եռակետը, եթե բարից,
կապակցությունից առաջ կամ հետ է, ապա եր-
բեմն դաշնում է կիրառված ճախաղասության
մեջ՝ միջադաս, որը համեմատաբար սակավ է
հանդիպում (այս կետադրական նշանը գործա-
ծելիս ուրիշ նշան մոտը չի դրվում, այն երկու-
սին էլ ծառայում է): Օրինակ Եղիշե Չարենց՝
Սանձել՝ լ ուզում հողմերին/ Այս... ողորմելին,
Ակսել Բակունց՝ ԱՇոր, շատ եք փոխվել... մի-
այն աչքերը... այս, նույն են, Լևոն Շաճը՝ Ես...
Ես կվախման... ծովեն, Մուշեղ Գալչյան՝ Գլու-
խը բարձրացրեց ու նայեց... նայեց... նայեց,
Պարույր Սևակ՝ Երգիր, բայց կրվել՝ չմնուա-
նա՞ն, ընկեր, Յանն Մարևսոյան՝ Ախաբերը...
ախապորդ ցավը տանեմ, Գևորգ Եմին՝ ԱՇո, այս
Մասիսը, // Որից փափկում են սրտերը բոլոր, //
Երբ ինքը... քար է:

Բացահայտության կախման կետերի՝ եռակետի նման հոգեբանական ապրում դադարը Յովի. Ծիրազի «Թոնդրակեցիները» պեճում արտահայտվել է նաև բութով: Դաճախակին և աչքի զարնվողը գերադաս անշամների՝ եռթակայի ու ստորոգայի միջև է: Կախման կետերի՝ եռակետի նման հնչերանգային հոգեբանական դադար է բացահայտում նաև ստորակետ-գիծը, որով առլեցուն է Յովի. Ծիրազի «Թոնդրակեցիները» պոեմը ու միշտ գործածվում է տողի վերջում, նման է ուղղակի ու հեղինակային խոսքի առանձնացման նշանին: Յովի. Ծիրազի «Թոնդրակեցիները» պոեմում հաճախակի կիրառված են բացահայտության կախման կետերը՝ եռակետերը (բազմակետեր՝ չորս կետ չկա, իսկ տողայինը երկուսին էլ համընկնում է): Տրոհության կամ այլ նշանի դեպքում, ինչպես նշել ենք, եռակետը խաչաձևկվում է դրանց, իսկ

սա հայերենի տարածված երևույթներից է (հատկապես՝ Վերջակետի հետ): **Եռակետը**, ավարտուն նախադասության, բանաստեղծական տողի, բառատողի վերջուն կիրառվելիս (դա հաճախակի է), երբեմն շփոթեցնում է նախադասության ամբողջացումը: Նախադասության ավարտը երբեմն հստակ չի դարձնում, որը չափածոյի բարդություններից է: Սովորաբար դա չի խանգարում ընդհանուր չափածոյի ընկալմանը՝ բացի ոճական հույզի գնահատման և նախադասության հաշվարկման հարցից: Հովհ. Շիրազի «Թմոնդրակեցիները» պոեմն առատ է տարաբնույթ ապրումների, հույզերի, ծայնային հնչերանգի ելեւջումների պատկերումներով ու դրան արնելով հոգեբանական դադարով, որոնք համապատասխան բարի մոտ արտահայտվում են մասամբ **Եռակետություն**:

Կախման կետերը՝ եռակետերը, տողամիջում քիչ են կիրավուում, դա հայերենում տարածված չէ: Հաճախակին ստորադաս կամ գերադաս միավորներին է առնչվում (վերջինս՝ շարադասության շրջման նեաբրում), իսկ ստորդումային, հաճադասական ու ներդրված միավորների մոտ քիչ է: Կախված է տվյալ պահի խոսքային կառուցվածքից: Օրինակ՝ Յովի. Շիրազի «Թմնողրակեցիները» պենում՝ արևի խավարման նկարագրության հովառատ տեղում, գործածված է կրկնված հարադիր բայի գեղշված բայի տեղում՝ Արև ասես մայր էր մտնում, // Ի՞նչ մայր... զենիր դեռ չիասած // Քանի գնաց, մրենց՝ կիսված (303): Յովի. Շիրազի «Թմնողրակեցիները» պենում հազվագյուտ անգամ կիրառված է բարդ բառի բաղադրիչների նիշը: Սա եզակի օրինակ է և հաջորդում է կնոշն այպահող երեցի խոսքին, որին հակիրծ ու դիպուկ թունոտ ակնարկով երգիծել է Թորակը՝ շեշտելով երեցի քննադատական

խոսքի ոչ ճիշտ լինելը՝ ուղղված բռնդրակյան կանաց, իր կնօջք քննադատողը նրան շատ էր սիրում՝ -Դու հողեն խոսե, տեր կնա՛ մեծար, ծառեց Թորակը (Եջ 203): Բաղադրյալ ստորոգյալի մասերի միջև հուզական ապրումներն են եռակետով նշկել, բացահայտվել իմաստաբանական անսպասելիության կարևորությունը, ուշադրության կենտրոն դարձել այդ հատկանիշի արտասովորությունը:

Ար՝ Դարձուց... մտերիմ (254): *Տողամիջյան*

Կախման կետերը՝ Եռակետերը, Յովի Շիրազի «Թօնդրակեցիները» պոեմում գործածված են շարահյուսական տարբեր հարաբերություններում և դրանց բացակայության դեպքում:

1. Ստորոգումային հարաբերություննում (Ենթակայի, ստորոգյալի միջև) կիրառված կախման կետերը՝ եռակետերը, թիզ են՝ թվայ՝ զդացաց... և արքան միին (94, հավելական և շաղկապ արժեք չունի), Միշտ նույն կնոջ հետապրոդն է... գրաստ (107), Երբեք չի հաճագչի... մարմնահրդեհը (208, հանգ? Վեհեր- մարմնահրդեհը), Եվ թիզ մնաց՝ ինըն էլ... թիզ (273): Ահանակ Կյուրեղի կարծ և հոլգառատ խոսքը՝ հղված արքային և հագեցած բանավոր խոսքի կրճատումների անմիջականությամբ (իմ խոսքը պարզ ու թիրտ է՝ -իմս պարզ ու թիրտ, ինչպես կուր բյուրեղ, // Աստված անմեղ է, մեղը են վանքերը (142), Կամարան... հ՞նչ կին, հ՞նչ իշխանուիի (211, Կամարան հ՞նչ կին է):

2. Πωρηδ Ναխադասության ասույթի գերադասության ու ստորադաս անդամների միջև եռակետոց, համենատաքար, շատ է. ա) որոշային հատկանիշը բացահայտված է գերադասի նկատման՝ Յզորի առաջ անզենը միմու են (Կունճիկի խոսքը, 181), Փախչում էին յոթն երթափով// Թոնորակեցից Յիսուսի հետ (Քիսում՝ Սմբատ Զարեհավանցի, 321), -Այ քեզ Ծրբալիոր մի նոր...քաջություն (216) ևն: Յանուն հանգավորման՝ որոշիչը նաև հետադաս է գործածվել՝ Յրովարտակն... աստվածատուր (63), Ողջը մի ճարմճատուն էր... նտերիմ (124), Ասես քոնը չեն մեղբերն այս... Վսեմ (132):

բ) Հատկացուցիչի ու հատկացյալի միջև
եղած եռակետը բացահայտում է պատկանա-
լության կարևորությունը, նրա անսպասելիու-
թյունը? Մենք արջն էլ մեր՝ Դիտուի (44), բայց
լրեց իր... Հանճարենը (77), -՞ո՞... ստվերնե՞րը
(80), Յող չքողեց իմ... դագաղին (90) ևս: Գոյա-
կան հատկացուցիչի և հատկացյալի միջև
եռակետի կիրառությունը հազվագյուտ է: Իմ
սրտի... վանքում (139, Սմբատ Զարեհավան-
ցու հիշող): (Ար Շարոբի ժառանակն հայուր)

ցու խորը), (Արլ-Բարիի ծաղրական խորը Սմբատ Զարեհավանցուն)՝ Եկ' պսակեմ ես քեզ պիտի// Ճայց թագով□ Արարատի (324):

գ) Մասնավորող բացահայտիչ սակավ (Տէ կ բացահայտումը կասուարկե է կասի ու նրա խոնդի միջև՝ Կախարդված հճաշես... հավերժականին (Կամարախին, 207):

σωηαριμον (ψωηαριωηη, 207):
η) **ԽԱՂԱՐԱՅԻՆ** հարաբերություն ունեցող
ստորադասի և ստորոգալ գերադասի միջև
եղած եռակետ դադարը բացահայտել է գործո-
ղության անսովոր օրյեկտը՝ *ուղիղ խնդիր*. Երբ
գրի էի առնում... բորբոք (78), -Ե՞՞ր են զա-
զանք էլ հեծնում... սիրո ծին (79), Այսպես բա-
ցում էր... բոլորաքառու (109), Ոչ թե աստված
է հաճա իրեն՝ գոցել (143), Կողմնակի ուղիղ
խնդիր՝ հրար... Վայելող համայնքն անզօան

(226), հանգման խնդիր՝ հասցեց... առաջակից (100), -Էլ ի հնչո՞վ չէիք ընդեմն աստծու (110) իրար... իգանում (227), Ես էլ նոր էի հասել... արդունքի (254), Ծուղակեց... փերուն (324) միջոցի խնդիր (Արլ-Բարիի ծաղրական խոսքը ուղղված Սմբատ Զարեհավանցուն՝ Սպակիթներս զուգիր... գոմով (324), ընդդիմության խնդիր՝ Խարզեցա... ընդդեմ խաչի ու խուռակի (254) ևս:

Ե) **Պարագայական հարաբերություն** ունեն
ցող ստորադասի և ստորոգայլ գերադասի
միջև եղած եռակեն (սակավ է)՝ տեղի պարա
գա՞ւ՝ **Ամբողիք առջև**՝ չեն գոցվում նույնիսկ աշ
քերը նրա (261), (արթան) ընկավ... թախտից
(317, սա նաև աճշտման խնդրի իմաստ ունի
պաշտոնի պատճառով), ձևի պարագա՞ւ կիսա
րամեմ... աղվեսազարդ (227), պատճառի պա
րագա՞ւ Եվ Աղավնունին խնդաց... կվածուց
(279), չափի պարագա, որը լրացնում, ցույց
տալիս որոշչիք ունեցած հատկանիշի այդ չա
փի արտասովոր լինելը՝ (թոնդրակուիհմերը
Սոքա ցին էլ չեն, ցուլեր են զարկան, // Այսքան
լրախոս և այսքան... նրին (201):

3. მეტალურგიულ ხარაგებრივი არსანი და მასთან ერთობლივ გამოიყენეთ მეტალურგიულ მასალებს. მათ შორის მიღებული იქნება მეტალურგიულ მასალების განვითარების მიზანის მიზნები. მათგან უძველესი და უმაღლესი მასალები იქნება მეტალურგიულ მასალების განვითარების მიზნების მიზნები. მათგან უძველესი და უმაღლესი მასალები იქნება მეტალურგიულ მასალების განვითარების მიზნების მიზნები.

բ) Կոչականի և նրանից առաջ միավոր միջուն ճգնավորվել... ազնիվ արքա (190), () Տեսի՞լ... աստված հմ, թե՝ (216): Կոչականի ավանդական բաղադրիչ ով կոչի և ինաստալից բարի միջն կա բացահայտված եռակետորը եպակի կիրառություն է: Դա ծաղրական մեծ (մեծություն) Գրիգոր Քշնեցին, իբր Թոնդր րակը գրավել է բյուզանդացիների զրդի օգնությամբ) այդ բարի միջն է, որի նպատակը եռակետով անհավատալի լինելը ցույց տալիք է - Դեռ լրիր, ով... մեծ (112, խոսք ասել է Սմբատ Զարեհավանցին):

5. Τρωακτηριού ρωπή διαβιωτικάνει την περιοχή της Επιρροής από την οποία συμβάλλει στην ανάπτυξη της περιοχής.

Ուուլ լիասուլյուում, ասույթների միջև կա եռակեն (շաղկապով կամ շարահարված ասույթների միջև, իշխում է շարահարվածը՝՝ Դայեմ... Սախով հայ է ծնում (60), -Ի՞նչ հոր... դր՞ւ ես խիդոդ վանել (58), -Ծուլմկի... մարեք ձեր հրդեհը (48), -Կա՛... Վանքեր չկան (211, -Աստված/Կա՛, բայց Վանքեր չկան), Էլ հ՞նչ հուշ... անծքը այս նոր հրեշին (262), -Մերը չեւ... կրավե՛, եթե հավատան (290), հ՞նչ կին... ննան էր այն հրեշտակին (127), Վառեցին իրենց մարմնակերոնք... անկրոն դարձան (203), -Կիստեմ... քեզ էլ հոր պիտի դնե այս թխորակը (203) ևն: Շաղկապի կիրառությամբ եռակետը հազվագյուտ է (նախադաս ու հետադաս է և կարևոր արժեք չունի). Եռակետից հետո հաճախասական շաղկապ ես եմ... բայց լավ է հարցմես իմոնց (51), Նենգեց՞ց...քե՞ իրավ ծունկի գալ ուզեց (250). Եռակետից առաջ հաճադասական շաղկապ՝ -Թօնորակ մի ասա, այլ... մարմնադարբնոց (79), Ելավ ու... շունչը մագերիս հասավ (254):

բ) Ստորադաս կախյալ պատճառի պարագա ասուլը շարահարությամբ եռակետով լրացնում է հակադիր թերի գերադասին (կապակցվող շաղկապով)՝ Այնի... քանի որ չեն զայու դրածի (239), կախյալ շարահարություն -Ան-ւս... զանգակն հնչեց (61, Ան-ւս արեք, որովհետև զանգակն հնչեց), Ծունկի... նանկուրն ի՞նչ մեղք ունեն (118, Ծունկի, որովհետև նանկուրն ի՞նչ մեղք ունեն), Զգույշ... ծովերը գետեր կուլ կտան (159, Զգույշ եղեք, որովհետև ծովերը գետեր կուլ կտան), -Լժիր... անթուր չէ իմ հայոց խաչը (161, -Դու լժիր, որովհետև անթուր չէ իմ հայոց խաչը), Ի՞նչ հայ... վայեր են խոճիր հանդիման (222), Տրոնկել... ազգին չեն ուզում զորվել (247), Թօնորակն ի՞նչ... սա է մեզ մահամերան (277, Թօնորակն ի՞նչ է, որովհետև սա է մեզ մահամերան), -Կքավե... Ներում բյուրերը գտան... (290), Ժամանակի պարագա՝ Աստված կորեն... երբ որ հավատար (290), պայմանի պարագա՝ Թե ոչ... աճյունվեն ինքը այդ հոդին (208), Որ զար... դուրս մղվեն օտարերկրացիք (247), ուղիղ խմորիր կախյալ նախադասությունը եռակնորով միանում է գլխավորին՝ ճզմեր... ուն երեկ Հիսուս էր կլուզում (314), որոշից կախյալ նախադասություն՝ Այն տասնաբանյան, որ... ստեղծել էր մեծ թոնրակեցին (107):

Եռակենով բացահայտված լիասույթներ? բարդ նախադասություններ, կան, որոնց շարահարված ասույթների հարաբերությունում համատեղվում են կարծես համադասությունն ու ստորադասությունը՝ ի դուրս... հանձնում են ասստօն դասին (ի դուրս, և հանձնում եմ/ ի դուրս, որովհետև հանձնում են, 120), -կիսում... քեզ էլ հող պիտի դնե այս թխորակը (203, կիսում, և քեզ էլ հող պիտի դնե/ կիսում, որովհետև քեզ էլ հող պիտի դնե) և:

6. Քերականական հարաբերությունների գուրք ասույթների (ուղղակի և հեղինակային խոսքի ասույթներ) միջև դադարը ստորակետ գծի փոխարեն ստացել է եռակետը՝ «Քեզ ոչ... Թորակն եր (105), -Կիսախտեն... ասաց իշխան Մկրեմը (171), -Իրավ են... ձայնեց Յակոբ Յարքացին (212), Խաչ չեց... շնչաց Կամարան հանդարտ (214), -Ինձ չեք գործվում... բոլորեց արքան (284), բար Ծախսադասություն (ուղղակի խոսք) և սովորակամ՝ -Իրավ... աղորեց մեղմ Աղավնումին (75), կրչական ուղղակի խոսքի և հեղինակային խոսքի միջև եռակետ՝ «Սուն-իս... ճշաց Վեհը զայրությով անանց (234), -Շուն-ին... շղթայված՝ հազիկ ձայնեց (314): Բնագրում երբեմն այդ նշանի մի մասը կարծես մեխանիկրեն է տեղադրված՝ Խեց Յայսատանը..., -հառաչեց հսկան (92). Երկու ձևերի համատեղված կիրառություն՝ -Շունկի՛... -մոն-չաց սպարապետը, -/-Շունկի՛... բայց կյանքում առաջին անգամ/ Թիրախից ծովեց, Վրիակեց մերը (162) լի:

7. Խառը՝ տողամիջում և տողավերջում
գործածված եռակենտերը սակավ են՝ Ծունկի՛...
բայց թե ո՞վ ում սաստեր, // Մենք առջև ենք
մեր... Յիսուսի, // Ստորե՞լ եք դուք երրևա՛...
(44), -ի՞նչ բան... Վանքերիս խաչե՞րը ուկ-
յա... // Եթե շղթայված է ծովն էլ Տարոնի (53), -
ի՞նչ...զինվորյալ ես... հարցրեց Զարեհը (215)
և:

ԳՐԱԿԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՅԸ ԵՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱԴՐԵՖԵԱՏԻ ԳՐՈՂԻ ՏԵՍԱՊԱՇՈՒՄ. ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՝ ԽԾԱՐԻՏ ՀԱՅՔ

Հայոց պատմության կեղծարարությունն ու խելաբյուրումներն Աղբեջանի կողմից ու վերախմբագրված տարբերակով հանրությանը մոլորության մեջ գցելը փաստեր են, որոնք խախուսկում և հովանավորում են այդ երկրում ամենաբարձր մակարդակով: Ասվածի վկայությանը բազմիցս ենք հանդիպել և շարունակում ենք հանդիպել: Այն, որ ազատ խոսքն ու մտածողությունը աղբեջանական բրնաւիրական հասարակարգում կաղապարված ու բանտված են հազար շղթաներով, ակնհայտ է: Անհերթելի փաստ է նաև այն, որ ասվածը չի շրջանցում նաև գեղարվեստական գրականությունը: Պատվերով գրեթե գրելն ու խելաբյուրված պատմությամբ դասագրեթե հրատարակելը վարուց Աղբեջանի հշտանության ու հանրույթի ամենատիպական գործելառուն են: Մեծ խիզախսություն է Աղբեջանի նման բռնաւիրական երկրում ծշմարտությունն ասելը, առավել ևս՝ գրելը, ինչը ծանր հետևանքներով է հղի հեղինակի համար: Այս երևույթը բնորոշ է նաև Աղբեջանի մեծ եղբոր՝ Թուրքիային, երբ ծշմարիտ խոսքի համար անգամ պետական ամենաբարձր պարզի արժամացած մոռավերականին գրկում են բոլոր պարզեցներից և ենթարկում ամենաղաժան հայածաճբների: Սակայն ծշմարիտ մտավորականն անցոր է իրականության առջև աչքերը փակելու, որքան էլ որ այն հղի լինի վտանգներով: Այդպիսի մտավորականներից են Օրիան Փամուրը, Աւրքան Էնգինը, Ֆեթիք Չերինը: Իրականությունը ծշմարիտ հայացքով տեսնող այս խիզախսների շարքը կարելի է դասել ազգությամբ աղբեջանցի գրող Աքրամ Այլիսլիին, ով խիզախսնեց գրել իր «Քարակերտ երազներ» վեպ-ռեժիլենտը, որը դարձավ յուրահատուկ ապաշխարություն-կոթող՝ իր ազգի կողմից հայության հանդեպ իրագործած ոիջների համար:

Աքրամ Այլիսլին (Աքրամ Նազաֆ օղլի Նահբերով) ծննդայի Ագուլիսից է, որը աղրթեջանցիներն աղավաղել են՝ վերանվանելով Այլիս (այստեղից էլ գրողի ազգանունը՝ Այլիսի, այսինքն՝ Ագուլիսից): Այլիսլին Աղրթեջանի ժողովրդական գրող էր, ճանաչված մտավորական, արվեստի վաստակավոր գործիչ, այդ երկրի բարձրագույն «Խատիգալ» և «Շոհրաք» շքանշանների ասպետ: Նրա գործերը ժամանակին թարգմանվել են ԽՍՀՄ ժողովրդների լեզուներով, նաև անգլերեն, ֆրանսերեն, գերմաներեն, իսպաներեն: Եթինակ է պիեսների և կիոնոցենարների: «Քարակերտ երազներ» վեպ-ռեժիսուր հեղինակային թարգմանությամբ առաջին անգամ հրապարակվել է ռուսական «Որուժքա նարողով» ամսագրում (Ակրամ Այլիսլի, «Կամեննիե չնի», «Դրյակա նարուն», 12, 2012), որտեղ հեղինակը դրական է խոսում հայ ժողովրդի և հայոց մշակույթի վերաբերյալ՝ միաժամանակ նկարագրելով նաև Աղրթեջանի կողմից հայ ժողովրդի հանդեպ իրականացված ջարդերը՝ 1919թ. Նախիջևանում, 1980-ական թթ. Վերջերին և 1990թ.՝ Բաքվում, Սուլամայիրում: «Քարակերտ երազներ»-ի լույսընթացումից հետո Աքրամ Այլիսլին սեփական երկրում սկսեցին մեծ բռնաճումներ ենթակել, գործոն նախազանի կողմից գրկվեց բոլոր պետական պարզաներից, պառամենտուր քննարկեցին նրա հարցը, իսկ ազգայնանոլական հիստերիայի մեջ «Ենի մոլուսավար» կուսակցության առաջնորդ Յափիս Յաջիկը հայտարարեց, որ 10 հազար եկոր կապարզել նրան, ով կվտրի գրողի ականջը:

Իելվ ծեր հանդերձապահ հայութիւ առեղջվածային մահը, որը հանրությունը ներկայացնուու է իրու ինքնասպանություն, բայց իրականու աղրթեջանցիների գործն է դաշնում, որին ցած են նետում պատշգամբից՝ տիրանալով նրա ինչքին: Աղրթեջանցի գրողն անվարան շարուղում է վեպի հետևյալ տողերը. «Միանգամայն ինարավոր է, որ հենց իմը՝ Շահաջաջար Արմաղանովն է անձամբ ցած նետել Գրետա Սարկիսովային: Աղդպիսի ժամանակներ են իհման: Ամեն օր վերցոր և պատշգամբից ցած նետիր թեկուզ հարյուր հայի...»: Եվ սա 1980-ականների վերջերն են Բաքվում:

Վեպի գլխավոր հերոսը Սաղայ Սաղողլին է մի ծշմարիտ մտավորական-դերասան, որն ունի փիլորուն հոգի և խոճմտանք, հավանաբար հեղինակի նախատիպն է: Նա ականատեսն է լինում հայերի հանդեպ կատարվող անմարդակային զագանությունների, և այդ ամենը նրա փիլորուն ներաշխարհը փորորկում է՝ հասցնելով նրան հոգեկան ծանր վիճակի:

Սաղայ Սաղողլին նահացու ծեծի է ենթակա վում իր հայեթնակիցների կողմից և անգիտակից կողմից կողմից և անգիտական կատարում ընկնում հիվանդանոց լոկ այս պատճառով, որ փորձել էր պաշտպանել մի անպաշտպան հայի: Սաղայը հիվանդանոցում անգիտակից վիճակում պառկած, երազատեսիլով վերապրում է այլիսան իրականությունը, որը նրա մանկությունն է՝ լի ագուլիսան հայերով ու հայկականությամբ: Գլխավոր հերոսը գիտակցում է իր ժողովրդի գործած մեղաքի ժանրության չափը և իր կյանքի նպատակը՝ դարձնում ապաշխարությունը: Սեղի ծան-

Վեալ, որը կարելի է անվանել փաստագեղարքվեստական ստեղծագործություն, ոչ միայն գեղարքվեստական, այլ նաև հասարակական-քաղաքական մեծ նշանակություն ունի: Դեղնակի խոսքով՝ հարևան երկրների ու ժողովուրդների միջև պետք է լինեն բնականոն հարաբերություններ, և այդ գիրքը նա գրել է ոչ թե հայերի, այլ ադրբեջանցիների համար: «Եթե ներկայում Ադրբեջանում ռեֆերենտում անցկացնեն, ապա մեծամասնությունը կողմ կլինի հայության հետ հարաբերությունները կարգավորելուն: Նրանք, ովքեր երեք հայ չեն տեսել և չեն շփկել հայերի հետ, նրանք ավելի ազգայնանոլ են», - ասել է Ա. Այլսալին՝ նշելով, որ ինքը մանկուց շփկել է հայերի հետ և միայն լավն է տեսել նրանցից: Իսկ պետական մակարդակով տարվող հակահայ գաղափարախոսությունը ծնունդ է տալիս իշխող հայատյաց տրամադրությունների և գործողությունների, ինչն անթաքույց ծշմարտություն է, որը հաստատում է նաև վեպի գիշավոր հերոսի կինը՝ Ազադա խանութը. «- Ուշիք եկ: Վաղուց արդեն ոչ մի իշխանություն չկա: Իսկ եթե կա՝ հենց ինքն է ամենուր թշնամնք սերմանում: Կարծում ես՝ ժողովո՞ւրդն է Սուլազայիթի դժոխային մղձավանքը կազմակերպել: Ոչ, թանկագինս, ոչ: Դա ՊԱԿ-ի կամ, հավամարա, այլևսայլ ճաֆիոզ խմբավորումների վերածված իշխանության մնացորդների կազմակերպածն էր: Երբեք չեմ հավատա, Սադայ, որ ադրբեջանցիներն առանց իրական կազմակերպչի կարող են դիմել այդպիսի խելագար գազանության»:

Դրանք առաջնային է այս պատճենը, որությունը նրան գրեթե խելագարության շենին է հասցրել և ամբողջ օրերով դեգերում է կայարանում, որպեսզի դիմավորի և ճանապարհումանկուց իրեն ծանոթ «Բարոլ-Երևան» գնացքը, որով նա ամեն օր մտովի ճանմիորդում էր «փայփայում նոր զառանցագին երազանքը եղմանի մասին, ուր պատրաստվում էր քրիստոնեություն ընդունելու»: Եվ այդ ապաշխարանը առաջին հերթին պետք է ադրբեջանցուն, իր խորհի հանգստությանը: Այլսալին հերոսի նման հոգեկերտվածքը մեզ հիշեցնում է ապաշխարած թուրք գրող, իրավաբան Մերքան Ենգինին, որ մի աշխրով ասել է. «Ես խոսում եմ հայերի, ասորիների ու հոյների ցեղասպանությունների մասին, քանի որ դա պարտավորություն են համարում իմ խորհի առաջ: Որպես ազնիվ և պատվավոր մտավորական՝ սա բարոյական պարտավորություն է ինձ համար: Սա ին պարտքն ու պարտավորությունն է նաև մարդկության առաջ: Ես ցանկանում եմ խոսել այս ցեղասպանությունների մասին, որոնք նախապատրաստվել են իմ թուրք նախնիների կողմանցի, քանի որ Թուրքիայում պետք է խոսել ծշմարտության մասին բարձրաձայն՝ ընդդեմ այսպես կոչված պաշտոնական պատմության»: Այս մտածողությունը բնորոշ է նաև Արքան Այլսալին: Եվ պատահական չէ, որ եցնիածին մեկնելու, անձանք կաթողիկոսի օրինությամբ քրիստոնեություն ընդունելու այնտեղ ընդմիջության վանական լինելու և հայերի համբեպ մահմեդականների գործած աղոթքության Աստծուց ներում խնդրելու ցանկությունը Աք-

Ազրբեջանում բնակվող հայերի հանդեպ անհանդուրժողականության և մարդատյացության պատկերն իրական լուսի ներք բացում է գոռող հենա մեահ արաօհն օլիում՝ ննապարարա բարձր աշխատավորության վեհական առաջնական գործություններին հաջորդած մի զիշեր:

Այլիսլին համարձակորեն իր վեպում ցույց է

տայիս թե՝ աղբբեջանցիների բռնարարքները ժամանակային տարբեր շրջաններում, թե՝ հայության մեջ հումանիզմը և թե՝ հայկականությունը ներկայությամբ կայունս Աղբբեջանի կազմում գտնվող տարրածքների, մասնավորապես՝ Ազգվիշի, որոյ մասնաճնակի հմայքով ու լույսով է նկարագրում համարելով այն աստվածային։ «Ով Աստված ված ամենակարող, բարի Եղիք, ասս՝ ինձ, Ո՞ւ ես երկնել Այլիսն ին, թե՝ ին Այլիսն է երկնել Քեզ»։

Գեղամկարջի վարպետությամբ և հոգեբանական խորաքականությամբ է Աքրամ Ալյափին իր վեպում կերտել ազուլիսան հայուհիների կերպությամբ՝ լի հումանիզմով ու դրիստոնյայական գրառատությամբ՝ անգամ մահմեղադավան հանդեպ: Այս կերպարները, ինչպես նշել է վեպի հերոսներից մեկի՝ Լյուսիկի ճախատիհարությունը՝ ազգագրագետ Լուսիկ Ագուլեցին իրական են, որոշ դեպքերում՝ անուններու փոխված: Ալյափին իր ծննդավայր Ագուլիսի մասին պատմում է նույնքան հիացմունքով, որը քանի հայուհիների մասին: Յշշում է, որ ամենա ամառ Լյուսիկ անունով մի աղջկի էր գալիքը Ագուլիս, նրան հաճախ կարելի էր տեսնել ենեցու բակում, եւելեցիներ նկարելիս: Այս փոքրիկ աղջկը հենց Լուսիկ Ագուլեցին է, որը իր տատի՝ Դայկանուշի մոտ էր գնում անառներու:

Յուրաքանչյուր մեծ գրող իր ծննդավայրը աշխարհագրական ամենահարազատ տարածքը՝ մարդկանցով ու բնավորություններով ավելի ճանաչելի է դարձել իր ստեղծագործություններով. Թունանյանը՝ Լոռին, Բակուն ցը՝ Կյորեսը, Չարենցը՝ Կարսը, Մաքսոսյանը Ծնակուտը, Տոլստոյը՝ Յանայա Պոլյանան Մարկեսը՝ Կոլումբիայի Արակատական, շարք կարելի է երկա՞ր շարունակել: Սակայն Ազուլի սը ծշմարիտ գրողի գրչի պրիզմայով, որպես աղործածնից գրողի ծննդավայր, մնաց նույն քան հայեցի, որքան՝ պատմական ծշմարտությունն է փաստում: Եշմարիտ գրողի դավանանքին հավատարիմ Այլիսին, պատկերելով իր դրախտավայր ծննդավայր Այլիսը, ինչպես ինըն է ամվանում, պատկերում է իրական, հայկական Ազուլիսը՝ բերելով նաև պատմական փաստարկներ, որոնք տարբեր ժամանակաշրջանների աղործածնական վայ-պատմաբաններ խեղաքյուրել են: Յայկականության դարական վոր պատմությունն են փաստարկում Ազուլիսի հայ ծարտարապետական կորողները՝ քարակերտ Եկեղեցիները: Վեպում հետաքրքիր Եկեղեցի պար է նաև Ազուլիս-Այլիսիի մեկ այլ Երկրպատճեն՝ Սադայի աները՝ բժիշկ Արասալիկը, որը շուրջերով հեղինակը խոստովանում է. «Եթե յուրաքանչյուր սպանված հայի համար գեր մեկ մոն վառվի՛ այդ մոների ցոլքը լուսնի լուս սից վար կինհի»:

Հոգեբրուժ Աքասալիկը համոզված է, որ ոճագործ անցյալը երթեք չի թույլատրում խաղաղ ներկա: Նրա համոզմանք՝ Այլիսում հայեցակա դիմումը պահպանվելու վեհականությունը պահպանվելու համար անհնարինակ է: Այլիսում հայեցակա դիմումը պահպանվելու համար անհնարինակ է:

օրագիրից», որը ևս մեկ ժանրակշիռ պատճառ կան փաստարկ է Ազուլիսի հայկականության 340 տարի առաջ Ազուլիսում ծնված և աշխարհով մեկ շրջած հայ վաճառականի օրագիրը առանձնակի ոգևորությամբ է ընթերցում Արա սալիկը և պատճական փաստարկներով ցույց տալիս, որ Ազուլիսը հայկական է, և հայերն են այնտեղ ապրել ամինիշեղի ժամանակներից ստեղծելով հայկական մշակութային կորող

Ներ: Ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ վեպում հեղինակն անթաքույց հիացմունքով է խոսում աշխատավոր ու արարող հայի հանդեպ. ահա պրոֆեսոր Արասալիկի կարծիքը. «Այլիսում այն ժամանակներում ապրել են աստվածներին հավասարազոր մարդիկ: Նրանք ջրմուղ են սարքել, այգի տնկել. քար տաշել: Այդ հայերը՝ թե արիեստավոլոները և թե վաճառականները, շրջել են հարյուրավոր գյուղեր ու քաղաքներ, գրոշ առ գրոշ վաստակել սոսկ նրա համար, որ իրենց փոքրիկ Ազուլիսի ամեն քիչ վերածն հիրավի դրախտային անլյամ: Այն բանից հետո, եթե բուրքերը տասնինը թվականի վերջին Ազուլիսն ավերակ բռնելով հեռացան, Այլիսի մահմեղական բնակչությունը հայերի տների ավերակներում մինչև հիմա ուսկի է փնտրում: Նույնիսկ եթե ցանքսի համար հոռ են փորում, ակնկալում են, որ իրես, իրես՝ ոտքերի տակից չերփոն ուսկի կիայտնվի»:

Վեպում առանձնահատուկ բարությամբ ու լուսապակով են կերտված ազուլիսի հայութիների կերպարները՝ Յայկանուշը, Անիկոն, Լյուսիկը, ովքեր առանձնանում են իրենց գրասրությամբ, աշխատասիրությամբ, նաքրակեցությամբ, աստվածապահությամբ: Սեղմ տղիերում հեղինակը կարողանում է լայնակտավ բովանդակություն տեղափոխել՝ արտահայտելով իր սերն ու համակրանքը հայերի և արհասարան Ազուսին համունա:

Արքան Այլիսիկի «Քարակերտ երազներ» վեպը աղեքսներ ունի թուր գրող Օրհան Փանուլի «Զյունը» վեպի հետ այն առումնվ, որ երկու գրոքերում էլ հեղինակները վեր են հանում պատմական ծշմարտությունը. Փանուքը պատկերում է հայկական Կարսը՝ ցույց տալով հայկական հետքերը պատմական փաստերով, ապացուցելով, որ ներկայումս Թուրքիայի կազմում գտնվող Կարսը բուրգարանակ ներկայուվ հրականում հայկական է և հայեցի՝ ամեն մի հիշողությամբ, մշակութային բժիշով, խոսուն հայկական պատմական փաստարկներով, ճարտարապետական շինուայիններով, քրիստոնեական աշխարհից մնացած մշակութային շերտերով, դրոնք մահմետականներոց ջանք չեն խնայում և փորձում են ջնջել ամեն կերպ: Իրականության ուղղված սրբի և ծշմարտի հայացքը է ստեղծել Ազուլիս-Այլիսի հայեցի և հայկական ներկայությունը նաև Արքան Այլիսին իր վեպում: Փանուքյան այս խիզախունը, որը կրկնեց նաև Այլիսին, յուրատիպ ապաշխարանք-կոթող է, գործ, որը մնայուն արժեք է և դրվագանքի է արժանի: Սահմանական մեր օրերում, երբ ռազմատեսն հիւսուրաբանությունն ու հայատյաց քարոզչությունն Աղոթքանի նախագահի մակարդակով է իրականացվում, իրամայական են դառնում Այլիսիի նման ծշմարտի մտավորականների ծայնը բարձրացնելը և միջազգային հանրությանը ծշմարտությունը լսելի դարձնելը աղբեջանցու շորենու:

Աքրամ Այլիսլին իր վեպով կարևոր խնդիրներ է արձարծել: Վեպ-ռեթվիենը գրված է գրողական բարձր տաղանդով, որի դավանանքն է ծշմարտությունը և հունականությունը: Անկախ ազգությունից՝ Աքրամ Այլիսլին հավատարիմ է ծշմարտությանը, նա իրականությանը նայում է ծշմարիտ հայացքով և այդերայ այն մատուցում հանրությանը՝ արհամարելով անգամ իր անձին սպառնացող մահացու վտանգը: Մեր կարծիքով, Այլիսլին այսկերպ փորձում է նաև Արքեքանում ազգայնամոլությամ, շովիմիզմի խավարում խարիսափող, պատմական ծշմարտությանն անտեղյակ հայրենակիցների աչքերը բացել՝ իրականությունը տեսնելու, սակայն փոխարենը հանդիպում է պետական ամենաբարձր մակարդակով իր հանդեպ իրականացվող հալածանքների, միջնադարը բնորոշող բռնաճնշումների՝ ընդհուած գրեթեը իրապա-

የኢትዮጵያዊ የዕለታዊ አገልግሎት ተደርጓል፡፡

Զարինե ՍԱՌԱՋՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. թեկնածու

